

МЕТОДОЛОГІЧНА ПЛАН-КАРТА ДОСЛІДЖЕННЯ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

ФУРМАН О.Є.

Copyright © 2013

Уперше побудована методологічна план-карта дослідження Я-концепції, що охоплює чотири предмети її розуміння (обґрунтування, розвиток, формування та самотворення), а відтак дає змогу різнобічно пізнати архітектоніку цього складного утворення самосвідомості людини.

Висвітлені саме у такій змістовій логіці чотири предмети дослідження Я-концепції мають своє наукове підґрунтя. Їх розташуванню (наступності) сприяла створена авторська план-карта (рис.). Зауважимо, що названа план-карта – це надзвичайно потужний, дієвий методологічний інструмент побудови будь-якого, у т.ч. наукового, дослідження. Вона структурно-функціонально схожа на проект міста чи будинку в архітектурі.

Відомо, що створення методологічних план-карт започатковано науковою школою Г.П. Щедровицького. Відомий філософ розробив й обстоював системно-мислєдільнісну методологію (СМД-методологія), робоча схема котрої, на його переконання, фіксує три пояси: а) колективно-групове практичне мислєдіння (МД, зокрема, організація діяльності групи), б) думку-комунікацію (Д-К), котра виявляється у словесних текстах (наприклад, “живий” діалог, висловлювання та репліки учасників дискусії, особистісні аргументації тощо), в) чисте мислення (М), яке уможлиблюється в невербальних схемах, формулах, графіках тощо (виявляється на дошках чи папері як створення рисунків, схематизацій, таблиць). Більше того, він говорив: хто не переводить текст у схеми, рисунки, таблиці – той не мислить. Адже саме в останніх чітко прослідковується логіка викладу матеріалу, або ж виявляється методологічна помилка написаного чи сказаного. Іншими словами, коли створюється рисунок (таблиця, схема тощо) викладеного тексту (“переведення” останнього у “схематизм”), то відразу ж помічаються наші недоречності чи недоопрацювання написаного.

У зв'язку з цим, під час обґрунтування наукового дослідження ефективно використовувати план-карти, що створені на принципах СМД-методології Г.П. Щедровицького. Передумовою їх побудови є процес *конфігурування* (синтез різних знань про об'єкт та їх зведення у єдине складне знання-систему) [1; 4]. Методологічна план-карта, на думку мислителя, являє собою: а) особливе зображення об'єкта, б) презентує окремий предмет у науці, в) розчленовує його на низку предметів [4, с. 884–666].

Із рисунку логічно випливає, що об'єктом дослідження у нашому випадку є Я-концепція як центральне ядро самосвідомості. Водночас відслідковуємо чотири предмети пізнання Я-концепції через такі аспекти її

Рис.

Методологічна план-карта дослідження Я-концепції

теоретичного осмислення [3]: а) *обґрунтування* в теоріях З. Фройда, Р. Бернса, Дж. Міда, Ч. Кулі, К. Роджерса, І. Кона, В. Століна (розділ I); б) *розвитку* у процесі життєдіяльності людини (періодизація Е. Еріксона, що охоплює вісім стадій психосоціального становлення Еґо людини; періодизація етапів життєвого і творчого шляхів людини В.А. Роменця, в основі якої постає його концепція вчинку (розділ II); в) *формування Я-концепції* у системі соціальної взаємодії (А. Бандура, Д. Майєрс, Д. Мацумотто, Х. Маркус, С. Кітаяма, Т. Шибутані, Ш. Тейлор, Л. Піпло, Д. Сірс, Е. Аронсон, Л. Фестінгер та інші, розділ III); г) *самотворення Я-концепції* у контексті інноваційно-психологічного клімату (В.А. Петровський, В.А. Роменець, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, З.С. Карпенко, В. Юрченко, І.Д. Бех, В. Ядов, В.П. Казміренко, Б.Д. Паригін, В. Слободчиков, Х. Маркус та інші, розділ IV).

Зазначимо, що в дослідженні (див. рис.) розводяться поняття “розвитку” і “формування”, оскільки перше зосереджує увагу на *внутрішніх* змінах процесів самосвідомості, а друге – фіксує *зовнішнє* спричинення актуалізації зазначених процесів унаслідок взаємодії у системі “людина – суспільство”.

Отже, план-карта дає змогу побачити архітектуру Я-концепції як складне багатопредметне утворення самосвідомості людини. Причому під архітектурою, вслід за І. Кантом, розуміємо “...мистецтво побудови систем..., вчення про наукове... загалом і, отже, вона необхідно належить до методології” [2, с. 470].

1. Гуменюк О. Методологічна модель інноваційно-психологічного клімату // Психологія і суспільство. – 2005. – №4. – С. 72–75.
2. Кант І. Критика чистого розуму: Пер. з нім. та прим. І. Бурковського. – К.: Юніверс, 2000. – 504 с.
3. Фурман А.В., Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції: Навч. посібник. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 360 с.
4. Щедровицкий Г.П. Избранные труды. – М.: Шк. культ. политики, 1995. – 760 с.

СОЦІОЛОГІЧНА ТЕОРЕТИЗАЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА ПРОФЕСІЮ ЯК СОЦІАЛЬНУ СИСТЕМУ

КРАВЦОВ С.О.

Copyright © 2013

Кожен, хто вивчав або ознайомлювався з працями з економічної соціології зустрічався з думкою, що професія “з соціологічної точки зору є економічним явищем” [1, с. 1]. Чи так це насправді? Чи можливо бути впевненим у тому, що такі економічні категорії як праця, професія є суто “економічних явищем”? Звичайно ж можна казати про працездатне населення України, яке за останніми даними Держслужби статистики України становило близько 20 250 000 осіб. І приблизно 18 500 000 з них вважаються зайнятим населенням [2]. Така зайнятість передбачає наявність певної професії, яка зобов’язана приносити якийсь дохід її власнику. З такою думкою важко посперечатися, але ось відносити її до проблем суто економічного характеру, тоді коли можна будь-яку професію розглянути крізь призму соціальної дії, системи, на мою думку, досить консервативно.

Така думка виходить з так званого поступового “вихолощення” класичних інтерпретацій понять професій, їх переходу з категорій заняття, в категорію професія. Як відомо певними професіям властива автономія, наприклад: юристи, лікарі, священники – це класичні професійні групи, які вивчаються соціологією професій і професійних груп; військові професії та ті, яким властива охоронна діяльність, а також державні службовці та деякі інші професії належать, серед іншого, до числа гетерономічних (протилежних автономії). Є категорія професій невизначеного характеру за мірою їх авто- або гетерономізації (їх часто характеризують як посади та заняття). Це, наприклад, ріелтори, програмісти, страхові агенти тощо.

Така градація професій не є класичною “репродукцією” економічної соціології та соціології праці, але за більшим рахунком її слід відносити до соціології професій і професійних груп. Тільки от саме остання галузь соціології, як правило, вивчає саме представників професій автономного характеру та тих, хто до них примикає. Що ж стосується тих працівників, професії яких є авто- та гетерономними (назвемо їх інтерномними), а також ті, які перебувають у процесі переходу як від автономії до гетерономії, так і навпаки (визначимо їх як мотуномними), то увага до них з боку дослідників приділяється не достатньо. Які ж межі цих характеристик професій, і чому їх не слід відносити стільки до економічного явища, а скільки до соціального, спираючись на напрацювання саме представників соціології професій і професійних груп?

Відомо, що заробітна плата, як і вартість робочої сили, інтерпретується декількома їх складовими, з таких зазначу фізичні та соціальні. У даному випадку, таке ствердження береться з висловлювань К. Маркса про те, що “вартість робочої сили складається з двох елементів: один з них є фізичним, інший – історичним або